

Noget af et Levnedsløb

Skrevet af Jørgen Georg Gram, f. 19/11 1887, og Nanna Gram til ordenskapitlet i anledning af udnævnelsen til Dannebrogsmænd og Ridder i 1950.

Min Slægt er helt igennem af sønderjydske Rod. Min Mors Peder Jørgen Hübschmann, var af en slesvigske Præsteslægt, som kan følges helt tilbage til Luthers Tid. Fra midt i det 18'ende Aarhundrede var Slægtsgaarden en større Gaard i Lille Nustrup direkte ved Kirken,

Lille Nustrupgaard. Denne blev i 1843'erne delt saaledes, et min Mors Fader fik ca. Halvdelen, en Gaard paa ca. 130 ha, som kaldtes Fausbjerg efter en Gravhøj ved Gaarden. Min Bedstefar, som altsaa fik denne Gaard, blev gift med Margrethe, født Skau. Hun var ud af den i sønderjydske Historie kendte Skauslægt og Søster til Lauritz Skau, kendt som den unge, ypperlige Folketaler, der dukkede op ved de store danske Folkemøder paa Skamlings bank en i 1840'erne og blev en af den nationale Folkevækkelses første Mænd.

Min Fader stammer fra Gram-Eggen. Da Struense i sin Tid ved et Reskript forlangte, at der skulde antages faste Slægtsnavne, antog 3 Brødre, som udgik fra Gaarden Vievang i Skjoldager ved Gram, dette Havn som Slægtsnavn. Hidtil havde man skiftevis heddet f.eks. Jørgen Petersen og Peter Jørgensen, Havne, der som For- og Mellemlavne gaar igen helt til Nutiden. Faders Fader døde tidligt, og Faders Mor, en lille skrøbelig, men god, stilfærdig Kvinde sad tilbage med 6 Sønner paa en Gaard i Store Nustrup. Min Fader blev da mest opdraget hos en Morbroder, som hed Jens Nielsen Schmidt, der ogsaa havde en Gaard i samme By. Denne Gaard overtog min Fader senere, efter at han først i 1853'erne havde holdt Bryllup med min Mor, Marie Gram født Hübschmann. Det var forresten et tre Dages Bryllup, som der senere gik Ry af, saadan som man havde moret sig. Det blev da min Fødegaard, en Gaard paa ca. 80 ha.

Fader var født i 1855. Hans Søskenefloks Ungdomstid blev i den bevægede Tid, hvor det i Sønderjylland var Spørgsmaalet, om man skulde gaa som tysk Soldat 2-3 Aar og aflægge til den tyske kejser og saa blive i landet, eller udvandre til Danmark eller andetsteds hen i Haab om, at Tilsagnet fra 1866 i § 5, at de nordlige Distrikter i Slesvig kunde faa Lov til efter en fri Afstemning at komme tilbage til Danmark, naar der var Flertal derfor, kunde gaa i Opfyldelse. Indenfor Faders Søskeneflok bevirkede dette, at de 2 ældste af Flokken udvandrede til Danmark. Begge blev Akademikere, medens den øvrige Søskeneflok med Fader som den ældste blev hjemme i Sønderjylland og tog Kaarene og blev Landmænd. Min Mors Søskenede, som var lidt yngre, blev alle i Nordslesvig. Paa alle Omraader er Jeg saaledes vokset op i sønderjydsk Milieu.

Jeg husker tydeligt fra min Opvækst de mange Diskussioner, som blev ført om alle de Problemer, der var fremme, først og fremmest dog om hvad der vedrørte det sønderjydsk nationale Omraade. Min Mors Slægt, Hübschmann'erne, havde den Indstilling overfor Tyskerne, som vi Jo var omgivet af som Embedsmænd plus en Del tysksindede Indvandrere og hjemmehørende, et man godt kunde blande sig op med Tyskerne og tale med dem, det tog man ingen Skade af, medens min Fader havde en skarpere Indstilling overfor Tyskerne: Vi havde ikke noget at tale med dem om, det var ikke paa sin Plads selskabeligt et komme sammen med den. Vi havde blot at kræve vor Ret og dygtiggøre os paa alle Omraader.

Paa kirkeligt Omraade var min Fader indstillet paa, at vi ikke skulde holde fast ved Statskirken, idet det dog før eller senere maatte føre til, at vi traadte ud af Statskirken og dannede vore egne Frimenigheder. Det var saaledes betegnende, at Fader var en stærk Modstander af, at der blev lagt Varme ind i vor store Landsbykirke, hvilket den tyske Provst stærkt virkede for ”vi skal Jo dog om lidt ikke have noget med den et gøre, hvorfor skal vi saa gøre det saa tiltrækkende med Varme i Kirken”. Under de Diskussioner i Hjemmet, som saa stærkt optog os Børn,

gik det altid igen, at det kunde ikke fejle andet end at den danske Befolknings Ret til atter at komme til Danmark før eller senere, maatte ske Fyldest. Selv om det i 1880'erne og 1890'erne og efter Aarhundredeskiftet, hvor Tyskernes Magt og i det hele taget deres Stjerne tilsyneladende steg mod Tinderne, saa aldrig saa sort ud med vi danske Nordslesvigeres Fremtidsudsigter, saa holdt min Fader stædigt paa, at der uvist paa hvilken maade, maatte ske en Vending. Vi skulde nok komme til Danmark igen.

Vi havde jo vor Ret i § 5. Det var derfor naturligt, at vort Hjem paa alle Omraader var med i den folkelige danske Udvikling, der ikke mindst fandt Sted netop i min Opvækst. Jeg, der er født i 1887 gennemlevede Jo som Dreng 1890'erne og Opgangstiden inden Verdenskrigen i 1914-. Sidst i 1890'erne fik vi den haarde Køller-Politik.

Det er næsten en Selvfølge, at Fader ikke i mindste Maade veg af fra sit ubetingede danske Standpunkt, der kan kendetegnes ved at være paa Linie med Redaktør Jessen fra Flensburg og afstandtagende fra E. P. Hansens Forhandlingspolitik. Fader lod sig ikke skræmme hverken af det ene eller andet fra tysk Side og vilde ikke forhandle sig til noget, som han ansaa for vor Ret.

I mit Hjem kom alle de danske Foredragsholdere, der kom til vort Sogn og Omegnen som Talere, ligesom vi ofte havde meget hyggelige Besøg af Studenter nordfra, der "skulde gøre Nordslesvig" i Ferietiden.

Saadan voksede vi i Søskeneflokken op i Store Nustrup. Vi var seks Søskenede, 2 ældre Brødre, Jeg som Nr. 3, dernæst en Søster, en Broder og en Søster igen.

Pengene var Jo ret smaa dengang. Vi Søskenede var altid med i Arbejdet paa Gaarden, maatte hjælpe med ved Pasningen af Kreaturer Sommer og Vinter, havde til Opgave at flytte Faar o.s.v. Det er betegnende, at Fader forstod at give os Interesse for Arbejdet og ogsaa belønnede det. Vi havde saaledes Træsavning i Akkord om

Vinteren efter Skoletiden, hvor vi fik 1-2 Pfennig for hver "Tromme", vi savede over, ligesom vi om Aftenen oplærtes i Sløjd og havde en lille Indtægt ved et indbinde Bøger baade for Fader og for Venner og Naboer.

Vi gik i den tyske Folkeskole, hvor der med Undtagelse af 4 Timers Religion paa Dansk, kun var tysk Undervisning. Læreren var stærkt indremissionsk, men meget tysk, fra det sydlige Nordslesvig.

Han var pligttro, nidkær i sin Gerning og i og for sig dygtig. Vi var til Stadighed ca. 50 til Undervisning samtidig i et Lokale, inddelt i 4 Klasser. I modsætning til andre steder lod den tyske Lærer Lorentzen os skrive lidt dansk Religion i nogle af Timerne. Vort Kendskab til Dansk udover dette kunde Jo sat kun erhverves ved Hjemmeundervisning, ved et læse danske Bi ger, danske Aviser: Flensborg Avis og Dannevirke, skrive danske Stile o.s.v., men det er betegnende, at Dansk var saa indgroet hos os, at vi trods udelukkende at have lært Tysk i 8 Aar i Stolen, saa alle kom paa det bedste Hold paa Efterskolerne, naar vi efter Konfirmationen besøgte disse nord for Grænsen.

Da Dannevirke under Kammerherre Krabbes Datter, Fru v. Wildenrath-Krabbe helt gik Tyskernes Ærinde, blev dette Blad afbestilt.

Som 16-aarig kom jeg i 1903 paa Skamlingsbankens Højskole første Aar denne var oprettet, under Forstander Himmelstrup, som Jeg satte megen Pris paa. En af de Lærere, som Jeg ogsaa fik stort Udbytte af at høre, og som Jeg iøvrigt sammen med den senere kendte Andreas Grau fra Sønderborg fik ekstra privat Undervisning hos, var den stærkt nordisk interesserede A.M. Diemer. Efter Opholdet paa Skamlingsbankens Højskole var Jeg i 1906 paa Delingsførerkursus paa Vallekilde Højskole, og i 1908 kom Jeg paa Tune Landboskole. Ind imellem havde Jeg haft flere Pladser til Uddannelse.se som Landmand. 1. November 1909 købte og overtog Jeg min nuværende Gaard i Gabøl, knap 22 Aar. Det var en af de bedste Gaarde i Sognet, som aldrig havde været i Handelen før.

Det var et barnløst Ægtepar, Laust og Petrine Ankersen, der havde den, mine Forældres bedste Venner. De ønskede, at Gaarden ikke skulde komme i Handelen, men overgaa til en ung Landmand, som de mente, at de nationalt set kunde være sikre paa, saaledes at Gaarden ikke skulde komme paa tyske Hænder. Jeg vilde i og for sig helst have ventet nogle Aar endnu, inden Jeg slog Rod, men da vi var en stor Søskendeflok, Pengene ikke saa rigelige, og der her var en Mulighed for paa lempelige Vilkaar at kunne overtage en Gaard, man gerne vilde have, saa blev Resultatet jo dette. Jeg fik 5.000 Mark hjemmefra til at komme i Gang med. Gaarden kostede 90,000 Mark.

Saa var Jeg bosiddende Landmand med Kaar som sønderjydske Landmænd havde det. Min to Aar yngre Søster Catharina blev Husbestyrerinde, saa det var pur Ungdom paa den ret store Gaard. Jeg var naturligvis med i alle danske organisationer, og søgte at dygtiggøre mig og faa saa meget ud af Gaarden som muligt. Noget af det første var, at jeg som ganske ung Landmand kom med i Det danske Landeværn, hvis Formaal var at bevare dansk Jord paa danske Hinder.

I 1913 blev jeg gift med min Hustru Nanna født Zachariassen fra Dybbøl. Jeg havde i 1908 deltaget i et Litteraturkursus hos den bekendte sønderjydske stærkt interesserede Ungdomsleder Pastor Ring i Taps. Min Kone var da i Huset der.

Med mit Giftermaal kom jeg ind i Slægten Zachariassen i Dybbøl, et af de Hjem i Sønderjylland, hvor der ubetinget var det rigest pulserende dansk interesserede Hjemmeliv, som man kunde træffe. Min Svigerfader, Jørgen Zachariassen, var en af Forgrundsfigurerne, ogsaa fordi han jo boede paa den historisk saa bekendte Plet, hvor alle nationalt interesserede fra "gamle Danmark" skulde ned paa Besøg, hvis det var muligt, og det var en uhyre Mængde Turister, som Hjemmets Døre der stod aabne for. Jeg kan ogsaa roligt sige, at Frimenigheden paa Sundeved og alt andet nationalt Arbejde havde sin sikreste og ofte storslaaede Støtte i Hjemmet paa Mejerigaarden i Dybbøl.

I December 1914 fik vi vor første Datter, men et Par Maaneder forud var Krigen i 1914 brudt ud. Det blev bevægede Aar. Selvom jeg ikke havde været aktiv tysk Soldat paa Grund af, at jeg som Barn ved et Benbrud havde faaet en lidt skæv Armstilling, saa maatte jeg paa Trediedagen for Krigens Udbrud i 1914 melde mig i Ratzeburg i Lauenburg. Det var en Garnisonsby med de saakaldte tyske "Jægere", et Regiment, der paa Grund af deres ekstra fine Uniformer, havde stor Tilstrømning af frivillige, saa stor, at Garnisonsbyen slet ikke kunde rumme de mange, der dels meldte sig frivilligt, dels blev indkaldt. Da vi var en Del oppe fra Nordslesvig, der ikke havde særlig Lyst til at komme i den tyske Trøje, blev vi, efter at vi havde været i Trøjen i 12 Dage ekstra Lægeundersøgt. Jeg var blevet forkølet, og opgav som rigtigt var, at jeg havde haft Gigtfeber som Barn, og blev derefter hjemsendt.

Dette var min Lykke senere hen i Krigsaarene. Jeg blev mange Gange indkaldt, men henviste til, at jeg havde været inde og var blevet hjemsendt, og det hjalp mig adskillige Gange i Aarene 1914, 1915 og 1916, medens jeg de sidste 2 Aar nærmest blev hjemme ved Reklamationer, fordi jeg havde en større Gaard at passe, der var ikke mange Folk, undtagen russiske Krigsfanger, og fordi to af mine Brødre, Jens og Valdemar, der ogsaa var Landmænd hjemme i Sognet, begge var indkaldt. Mine Brødre havde Hjemmefødegaarden, der var delt i 2.

Men vi kom jo Krigen igennem. Dog fik mine Brødre varig Men deraf og den yngste Valdemar kom i fransk Fangenskab. Derefter fulgte igen de bevægede Genforeningsaar i 1918 - 1920. Da jeg var hjemme, havde jeg Lejlighed til sidst paa Krigen at være med i de Møder, hvor H.P. Hansen eller hans Tillidsmand gav Orientering om, hvorledes det i Berlin og ved Fronten stod med Hensyn til Krigen og dennes Udfald, og at man kunde forudse, at Tyskerne vilde tabe, hvorfor man maatte forberede, at vi kunde komme fri fra Tyskland, hjem til Danmark.

Jeg var med i Vælgerforeningens Tilsynsraad, der skulde tilrettelægge hele Arbejdet for at komme fri fra Tyskland. Jeg var saaledes ogsaa med ved det store

Møde paa Folkehjemmet i November 1918, hvor H.P. Hansen gjorde Rede for, hvorledes det havde udviklet sig i Berlin, og hvor man skulde se at blive enige om, hvordan hele Afstemningen skulde iværksættes. Det brændende Punkt i de Drøftelser, der foregik ved det navnkundige Møde paa Folkehjemmet, var jo Sydslesvig, og jeg husker jo, hvordan man egentlig blev mere og mere betænkelig ved den Stilling, som den sydlige Del vilde komme til et indtage under en Afstemning paa Grund af den stærke tyske Paavirkning, de havde været ude for ved at ligge som første Bølgebryder for al Tyskheden syd fra. Det var tydeligt, at der var to stærke Fløje overfor hinanden, hver den ene Fløj repræsenteret af H.P. Hansen vilde lægge det saaledes tilrette, at det nordlige udpræget dansksindede Nordslesvig skulde trække Tønder og de tyske Sogne dernede omkring med ved en Afstemning en Bloc, medens Flensborg og de sydlige Egne i den saakaldte anden Zone skulde staa paa egne Ben. Det var ulige Forhold, og det var tydeligt, at Spaltningen i Opfattelsen hvordan det skulde tilrettelægges blev større og større, jo mere man drøftede det. Mødet varede to Dage. Man drøftede, hvor meget der skulde med til den nordligste - første - Zone. Man havde ingen Landkort, og min Svigerfader og jeg prøvede forgæves at opspore et i Aabenraa, saa man kunde se i Forsamlingen, hvad man talte om.

Anden Dagen, hvor det store offentlige "Befrielsesmøde" var berammet, var man slet ikke enig lige indtil det berammede Tidspunkt, Det staar Mig helt klart, hvordan E.P. Hansen da tog Uret op af sin Lomme, pegede paa Tidspunktet og sagde: "Vi har — saa lang Tid, da skal vi være færdige. - Man blev "færdig".

Mødet blev afholdt under uhyre Begejstring. Og efter det knugende Tryk i 4 lange Krigsaaer ned 6.000 faldne blev der en saadan Begejstringsrus, saa det ikke kan beskrives. De tidligere forbudte danske Sange blev spontant sunget paa Rad, og de posterede tyske Soldater stod maabende og uforstaaende og saa til.

Den ulykkelige Ordning, at der blev givet Tilladelse til, at alle i Omraadet fødte

Personer skulde have Stemmeret, den blev jo- iværksat for at hjælpe de danske Stemmer, men den førte med sig, at de sydligste Egne, derunder Flensborg i allerhøjeste Grad kom til at lide under den store Tilstrømning af tyske stemmeberettigede Embedsmandsbørn, Officersbørn og lign., der var født deroppe, medens de fik faa tilvandrende danske Stemmer, - i Modsætning til de nordlige Omraader i Nordslesvig, hvor Forholdet var det modsatte, idet de Udvandrede deroppefra kunde vende hjem og stemme fer Danmark.

Første Afstemning kom, og i de bevægede Uger inden Afstemningen i anden Zone var jeg hele Tider, i de sydslesvigske Egne med Basis i Nibøl for at gøre, hvad jeg kunde for ved Husbø og Møder at faa et saa godt Afstemningsresultat som muligt. Der blev ikke en saa høj Stemmepercent, som vi havde ønsket, hvilket man. udmærket forstod, naar man gennemlevede det Pres fra Syd, hvorunder Afstemningen fandt Sted og iøvrigt fik Øje for, hvor nationalt mishandlet Sydslesvig gennem Tiderne havde været, og hvilken Indflydelse dette nødvendigt maatte faa paa Befolkningen dernede. Jeg glemmer aldrig med hvilken knugende Følelse af Skyldbeviethed overfor nederlaget vi Dagen efter Nederlaget vendte hjem. Det officielle Danmark var ikke med i Kampen for Sydslesvig, og vi faa, tilfældige frivillige kunde i den korte Tid og i vor "Uformuenhed" (aandelig talt) intet udrette i den korte Tid. Lidet anede vi, hvordan det 1/4 Aarhundrede senere kunde komme til at se ud.

Efter Afstemningen i anden Zone var jeg samen med nogle flere af samme Indstilling overfor Sydslesvig ned til at gøre et Forsøg i København paa om muligt i sidste øjeblik at faa gennemført en international Nationalisering af Sydslesvig, saaledes at Befolkningen dernede efter en Aarrækkes rolig Udvikling kunde faa Lov til igen at foretage en Afstemning. Med M.K. Gram, Københoved, som Ordfører var vi hos H.P. Hansen, der ikke mente at kunne være medvirkende til en saadan Plan. Derimod udtalte tidligere Statsminister I.C. Christensen, at han var bange for, et det

var for sent, ellers vilde han gerne være med til at gøre en Indsats i nævnte Retning og tage imod Sydslesvig. Men det viste sig altsaa at være for sent. I.C. Christensen spurgte først: "Hvad siger H.P. Hansen"? Vi refererede hans Svar. "Ja det tænkte jeg nok".

Dermed sluttede dette Kapitel i min Hjemstavnshistorie.

Saa gik man ind i Eftergenforeningsaarenes dejlige Arbejde. Det gjaldt om at leve sig ind i og indrette sig under de danske Forhold og tage imod de Kaar, som Tiden førte med sig.

De økonomiske Kaar i 1920'erne var omskiftelige, or det samme kan siges om de Stemningsudbrud, der gav sig til Kende i Nordslesvig. Jeg var selvfølgelig med i, hvad der var baade af dansk folkeligt og fortsat nationalt Arbejde, ligesom jeg naturligvis paa det erhvervsmæssige landøkonomiske Omraade for det første prøvede at dyrke min Gaard op saa godt som muligt og iøvrigt deltog i det organisationsmæssige nationale landbrugsfaglige og politiske Liv som Medlem af Venstre fra første Færd. Jeg havde købt en Del Jord ca. 35 ha ind til min Gaard og ombyggede gennem Aarene navnlig i 1920 og 1924 Gaardens Bygninger. Derhjemme var jeg som Formand for den stedlige Skolekommission og som Medlem af MenighedsRaadet med til at præge vor hjemlige Udvikling, som jeg nu ønskede det.

Iøvrigt kom jeg fra 1922 til, som Formand for Elektricitetsforsyningen paa min Hjemegn, senere som Formand for Sønderjyllands Højspændingsværk, at staa i Spidsen i hele Sønderjylland for dette for hele vort Erhvervsliv saa vigtige Omraade.

Da de økonomiske Vilkaar for Landbruget omkring 1930 var meget daarlige, ramte Kronehævningen haardere i Sønderjylland end andetsteds i Landet. Dette sammen med de meget smaa Priser for Landbrugsprodukter først i 1930'erne førte til, et L.S.-Bevægelsen fik stærkt Tag i Befolkningen. Jeg gav min Tilslutning til

Bevægelsen, der i sig rummede en Bebrejdelse mod Lovgivningsmagten for ikke i Tide at have erkendt de meget vanskelige Forhold og iværksat forebyggende eller hjælpende Foranstaltninger, inden det gik ud over for mange.

Min Tilslutning til Bevægelsen var ogsaa for at prøve at holde Udslagende indenfor fornuftige Rammer, og det er klart, at jeg overalt, hvor der var Tegn til, at Tyskheden paa Grund af de vanskelige Økonomiske Forhold kunde faa en Fordel ud deraf, slog ned paa dette, og iøvrigt tog jeg jo Del i den offentlige Drøftelse.

Jeg, der var i Bestyrelsen for den nordslesvigske Landboforening, blev i 1933 indvalgt i De samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse. Jeg meldte mig ud af L.S., da man vilde tvinge alle til at betale den saakaldte Svinekrone til L.S.'s Agitation. Denne Tvang vilde jeg ikke gaa ind under.

I Rødding-Kredsen havde vi tidligere Statsminister Madsen-Mygdahl som Folketingsmand. Jeg var en af de første, der vovede at foreholde denne Statsmand, at de sønderjydske Forhold havde en Udvikling bag sig som nødvendiggjorde særlig Agtpaagivenhed af mange Grunde, først og fremmest naturligvis nationalt. Da Madsen-Mygdahl senere nedlagde sit Mandat som Folketingsmand stod Rødding-Kredsen uden nogen Repræsentant. Der blev udskrevet Valg i 1935. Jeg havde aldrig tænkt paa og ikke ønsket at ville ind i aktiv dansk Politik, dels fordi jeg havde Lyst til min Landmandsgerning, men ogsaa fordi jeg mente, at andre maatte være mere kvalificerede til at paatage sig saadan en Opgave. Jeg var blevet opfordret til at være Folketingskandidat i Tønder-Kredsen, men havde afslaaet dette. Senere blev jeg saa af en Kreds Meningsfæller i 1935 opfordret til at stille mig som Kandidat i Rødding-Kredsen. Jeg sagde Nej, vilde ikke drøfte Spørgsmaalet. Da der var indkaldt til et Møde for nærmere at træffe Bestemmelse, tog jeg til en Familiefest i København for helt at være uden for dette, men under denne Familiefest, hvor vi ved en Barnedaab sad ved Festbordet, kom der et Telegram til mig med Opfordring til at komme hjem for igen at drøfte Spørgsmaalet. Jeg lod mig bevæge til et rejse hjem,

og Resultatet af Drøftelserne ved Hjemkomsten blev, at jeg tog imod Kandidaturen. Kort Tid efter var jeg valgt til sønderjydske Folketingsmand i Rødding-Kredsen, hvilket har vedværet til Dato.

Fra 1935 til 1940 var Arbejdet derhjemme og navnlig Arbejdet paa Rigsdagen præget af de vanskelige Landbrugsvilkaar, som jo dog efter Kanslergade-Forliget viste en langsom Bedring, som stabiliseredes ved den Handelsoverenskomst, der senere blev truffet mellem Danmark og England.

Nazismen i Tyskland kastede sine Skygger og øvede sin Indflydelse op over Grænsen i Nordslesvig. I 1934 havde jeg sammen med Bestyrelsen i De samvirkende danske Landboforeninger Lejlighed til en Rundtur gennet det af Nazismen stærkt prægede Tyskland fra Grænsen og helt ned til Nürnberg. Det var lige efter Hitlers Magtovertagelse, kort efter Røhmaffæren og lige inden Saar-Afstemningen om Tilhørsforholdet til Tyskland eller Frankrig. Alt dette fik vi Lejlighed til at iagttage rundt omkring i Tyskland, og bagefter kan man ikke lade være med at tænke paa, hvor stærkt et Tag denne Bevægelse, som jo paa daværende Tidspunkt endnu ikke havde vist sit sande Ansigt, havde i det tyske Folk.

I September 1938 var jeg sammen med min Hustru, min ældste Søn, min Svoger Pastor Zachariassen og Hustru paa en Sølvbryllupsrejse, hvor vi pr. Bil kørte sydpaa.

Det var under Oprækket til Verdenskrigen, Tropperne begyndte at drages sammen, men man saa, hvordan der mange Steder dog var en vis Uro at spore indenfor den tyske Befolkning af Ængstelse for, hvad Fremtiden kunde bringe. Men der var store Folkemøder med Begejstring for Nazismen, og alle maatte jo nødtvunget, men mest frivilligt give denne Begejstring Luft under saadanne "Kundgebungen". Hvor vi som tilfældige Tilskuere jo interesseret iagttog, hvad der skete, holdt vi os naturligvis passive. De omkringstaaende var adskillige Gange ved at ville slaa os ned, men ved at vise paa vort Dannebrog i Frakkeskødet, lod man os være. Vi havde Lejlighed til at overvære det mægtige Møde, som man arrangerede i

Sportspaladset, og hvor Hitler efter at have haft sit navnkundige Møde ned Chamberlain i München, kom flyvende or holdt en af sine værste Brandtaler mod de, der stod ham i Vejen, England og andre. Brandtalen var en af de mest tænkelig uhyggelige med de uhyggeligste personlige Udfald mod det czechoslovakiske Statsoverhoved Benes, men paa daværende Tidspunkt var Hitler alligevel i sin Agitation ikke kommet længere, end at han krævede, at alt hvad der var tysk skulde genforenes i "Ein Reich" og "Ein Fuhrer" og "Ein Volk". Men det var lige forud for Sudetertyskernes Indlemmelse i Tyskland - man marcherede over Grænsen, og saa var Bolden givet op. Hitlers Appetit voksede, fremmarchen lod sig ikke standse, og Verdenskrigen kom.

Den bevægede Sølvbryllupstur, hvor Tyskerne var i Opbrud mod Undergangen, vil vi aldrig glemme.

Besættelsen kom, og alt hvad den førte med sig er i frisk Erindring. Min Hustru og jeg søgte under hele Krigen i vort Hjem og andetsteds at tage stærke og klare Standpunkter for, hvad vi danske havde som Forpligtelse. Imod enhver Forbindelse med Tyskerne, og jeg prøvede paa at give saa store kredse derhjemme, som jeg kunde komme i Forbindelse med, Underretning om den politiske Stilling og prøvede efterhaanden som Krigen skred frem at faa andre til sammen med mig at tage skarpt Standpunkt imod, hvad man fra tysk Side vilde have os til at gaa med til. Gav ved lukkede Møder, jeg afholdt, Meddelelse om, hvorledes Tyskerne optraadte, og hvad de vilde og advarede imod at tro, at der kunde komme noget godt ud af Forbindelsen med Nazisterne. Jeg blev saaledes efter et Sct. Hans Aftens-Møde, jeg havde afholdt i Tirslund i Bevtøft Sogn, afhentet og anholdt af Gestapo og ført til et mange Timer langt Forhør, som først og fremmest var baseret paa Angiveri af, hvad jeg havde sagt ved det nævnte Møde. Om det var fordi jeg forsvarede mig saa godt, eller det var fordi man af politiske Grunde paa daværende Tidspunkt ikke vilde vække mere Blæst mod Tyskerne ved at anholde en dansk Folketingsmand skal jeg lade være

usagt, men jeg blev imidlertid frigivet.

Min yngste Søn, der var Student, var aktiv med i Modstandsbevægelsen. Da han senere blev forfulgt og anholdt af Gestapo og ført væk uden at vi vidste, hvor han var, maatte jeg beundre den Maade, hvorpaa min Hustru tog dette, som noget der nu var paalagt os at bære sammen med det som saa mange andre maatte tage. Han dukkede op i Vestre Fængsel, kom senere til Frøslevlejren, men blev i Stedet for at blive ført til Tyskland, mod Krigens Slutning gennem Prins Bernadottes Virksomhed overført til Sverige.

Paa Rigsdagen tog Jeg meget tidligt Standpunkt for de klare Linjer - hvad der end maatte komme, og ved bevægede Afstemninger i Partiet var jeg paa Knud Kristensens Side - imod f.eks. Scavenius Tiltrædning og hans Politik.

Tyskerne skulde ikke have Lov til at byde os alt, og jeg var med til at hævde, at det engang maatte føre til et Brud med Tyskerne.

Paa min Hjemegn havde vi i Krigens sidste Tid en meget stærk tysk Forsvarsstilling under Opbygning. Jeg havde paa min Gaard over Hundrede tyske Soldater indkvarteret. Jeg havde vægret mig ved at modtage tyske Officerer.

Der plejede altid at komme mange fremmede i mit Hjem, og det er mærkværdigt at tænke paa, at netop dette benyttede vi til ligesom at have vort Hjem ar som et Fristed, hvor alt kunde foregaa. Vi havde saaledes opbygget en landsomfattende Planlægning af aktiv og passiv Modstandsbevægelse, hvor der indkaldtes til Møde i vort Hjem, og hvor selve Chefen for 3. Region, hvis navn vi ikke kendte, kom til Stede for at være med i Raadslagningerne. Dette foregik i vore Opholdsstuer, medens de tyske Soldater havde Vagtstue ved Siden af og Gaarden iøvrigt var fyldt med Soldater, men da der saa godt som altid var mange fremmede hos os kunde dette gaa, uden at nogen greb ind eller anede Uraad.

Krigen sluttede, Efterkrigstidens mange og uventede Opgaver kom, blandt disse

det nationale Røre om Sydslesvig. Jeg skal slutte med at nævne, at dette Røre naturligvis har optaget mig meget. Efter hele min og min Families Udvikling maatte man være paa den Side, der vilde være med til at gøre alt for, at det negative Resultat, som Afstemningen i 1920 gav for de sydligste Egne, nu kunde ændres til noget positivt.

Det har været en af mine store Opgaver og min Bestræbelse at lægge mit Lod i Vægtskaalen til Gavn for Sydslesvigs Danskhed. Væksten dernede i den danske Bevægelse har været mægtig og glædelig. Den fremtidige Udvikling haaber vi engang maa give det samme Resultat, som 1920 gav for Nordslesvigs Vedkommende. Ud fra ovenstaaende Udvikling ønsker jeg fortsat at lægge mine Kræfter i.

